

Jakten på den heliga graalen En vägvisare av Adrian Parker Ur Parapsykologiska Notiser och Nyheter nr 21, januari 2004

I samband med debatten om inrättandet av professuren i Lund har det hävdats att det även bland parapsykologer förekom uppfattningen att parapsykologiska rön bara är marginella och omöjliga att upprepa. Jag vill med denna sammanställning bemöta och även vederlägga detta påstående. Detta intryck av parapsykologi som ett ofruktbart fält används för att argumentera för att resurserna i Lund borde läggas på forskning om allmänhetens tro på det paranormala snarare än det syfte som de egentligen testamentarats för, nämligen att forska om vad paranormala fenomen egentligen är.

Påståendet klarar dock inte en vetenskaplig granskning. På förslag av Jan Dalkvist har jag lagt upp en preliminär lista över några av de mest solida resultaten. Det ursprungliga förslaget var att presentera tio experiment men eftersom materialet är så omfattande skulle valet av dessa tio bli godtyckligt.

Listan syftar dock inte till att övertyga läsaren om att psi är bevisat. Min inställning, som återspeglas i ovanstående rubrik, är att det är omöjligt att bevisa psi. Det går varken genom enskilda experiment, replikationsexperiment, eller meta-analyser (sammanställning av resultat från samtliga experiment inom ett visst område). Experiment som Pratt-Woodruff-experimentet, vilket under sin tid ansågs ge helt säkert bevis för psi, har senare visat sig innehålla brister och vi har ingen anledning att tro annat än att samma öde skulle drabba de allra bästa experiment som vi i dagens läge konstruerar. I bästa fall fungerar replikationsstudierna och meta-analysen som vägskyltar som talar om att man är på rätt väg mot målet att nå fram till en förståelse av fenomenen.

Eftersom fenomenen verkar så verklighetsfrämmande finns det anledning att hysa en viss skepticism till alla rön som gör anspråk på att vara slutgiltigt bevis för psi. Det är en ståndpunkt som jag delar med många kritiker. Samtidigt kan denna inställning egentligen inte försvaras som en rent vetenskaplig eller rationell ståndpunkt men människor inklusive forskare tänker inte jämt rationellt och sådana fenomen är provocerande för intellektet. Det är således min åsikt att psi inte kommer att bevisas förrän vi får ett grepp om vad psi-fenomen egentligen är eller får någon insikt i deras natur.

Syftet med kompendiet är i stället att sammanföra forskningsrapporter som kan övertyga att bevisläget är sådant att det kan motivera en stor satsning från vetenskapssidan på att undersöka vad dessa ev. fenomen handlar om.

Upprepning är en sak, bevis en annan

Det kan i detta sammanhang vara viktigt att påpeka skillnaden mellan replikation och bevis. Många naturligt förekommande fenomen är bevisade men ändå svåra att upprepa i laboratoriet: kreativitet, sexuell potens, drömmar, hypnotiska fenomen är bara några exempel tagna ur psykologin. Replikation är dock väsentligt för att kunna göra framsteg mot målet att få grepp om fenomenet och så småningom utveckla en teori.

Experimentell forskning i parapsykologi = 2 månaders forskning i psykologi

Ett positivt tecken är den vapenvila som kännetecknar Psi Wars - den aktuella volymen juli 2003 av Journal of Consciousness Studies där de flesta seriösa forskarna inom området numera inte längre anses strida med varandra, utan snarare strida för att få grepp om ämnet. Med tanke på de få framsteg som hittills har gjorts i denna riktning får det pångteras att alla resurser som har lagts på parapsykologin (alla rapporter från experimentell forskning inom området parapsykologi) beräknas motsvara 2-månaders forskning i psykologi. Nästan hela satsningen har ägnats åt bevisorienterad forskning och att debattera fenomenens existens (Schouten, 1998).

Försöksledareffekten är ett område som kan prioriteras med lovande utdelning med tanke på att det idag finns en rad aktiva forskare som konsekvent får positiva psi-resultat (t. ex. Dalton, Sheldrake, Radin, May, Bem). Eftersom flera av dessa forskare är välutbildade och väl medvetna om ev. felkällor borde deras resultat väcka intresse och nyfikenhet bland kritiker. Alltför ofta har dessa positiva resultat bemötts med en föraktfull inställning bland kritikerna, så man får hoppas att ovanstående publikation markerar en ändring så att vi har vänt från lågvattenmärket när det gäller kritik.

Nedanstående sammanställning grundas delvis på artiklar som fanns med i en litteraturredovisning publicerad i *Journal of Consciousness Studies* (Parker, 2003). Inkluderade i denna aktuella redovisning är dock inte någon av de klassiska samlingsverken som grundas på spontana fallbeskrivningar, t. ex. "Human Personality" av Myers (1901/2003), "Phantasms of the Living" av Myers, Sidgwick, Gurney, & Podmore (1918), "Telepathic Impressions" av Stevenson (1970). Visserligen tycks det som att noggrant dokumenterade fall inte på ett övertygande sätt kan bortförklaras av teorier tagna ur modern kognitiv psykologi (se Parker, 2002 för kritisk redovisning av försök att bortförklara spontana psi-upplevelser som t. ex. selektivt minne och subjektiv tolkning) men fallbeskrivningar är mer lämpade till något annat, inte att bevisa psi-fenomen. De bekräftar att de psi-fenomen som uppträder i laboratoriesammanhang har ett psykologiskt innehåll och att dessa fenomen således inte bör viftas bort som en ev. statistisk avvikelse eller s. k. anomali.

Laboratorieundersökningar ger också stöd för att psi fungerar, åtminstone ibland som ett rent kommunikationsmedel. Det märks tydligast i de fall när speciella försökspersoner lyckas med ESP-test på närmare 100% nivå (se Carpenter, 1977 för en litteraturredovisning av dess fall).

Ett slående exempel finns när försökspersonerna hos psykologen James Carpenter (1975) till och med lyckades med gissningen med hjälp av den s. k. majority vote-tekniken att 'dekoda' det morsekodade ordet peace.

Klassiska undersökningar

Dessa har utvalts på basis av att de fortfarande kan anses i någon mån ha klarat tidens granskning.

Rhine et al (1940/66) *ESP After Sixty Years* Boston: Branden

Boken redovisar ESP-forskning fram till 1940. Boken avslöjar myten att Rhines arbete inte visade sig vara replikerbart och att det var denna anledning som låg bakom beslutet att stänga Duke-laboratoriet. Egentligen kunde rönen replikeras av flera forskare men inte av tillräckligt många för att bli allmänt accepterade genom att locka mängder av psykologer till ämnet. Det blev så småningom svårare att hitta högpresterande försökspersoner (men inte omöjligt - se nedanstående rubrik om högpresterande försökspersoner). Rhine och hans medarbetares resultat kritiserades visserligen av den engelska psykologen Mark Hansel i boken *ESP - A Scientific Evaluation* men Hansels tes för att bortförklara Rhines fynd, förutsätter fusk utförd av minst fyra försökspersoner och två kolleger och att detta skedde helt oberoende av varandra. Testen byggde också delvis på en serie sakfel.

När Rhine pensionerades flyttade han sin verksamhet med dennas donationer till sitt privata institut därför att han ansåg det var förmånligt för verksamheten för vilken han ville fortsätta vara chef. Många anser dock att man gjorde två stora historiska misstag: att privatisera Duke-laboratoriet och att publicera forskningsrapporter i en särskild facktidskrift (i *Journal of Parapsychology* snarare än i vanliga tidskrifter). Dessa misstag ansågs hindra parapsykologins integrering i normalvetenskap. Se Mauskopf, S. H., and McVaugh, M. R. 1980, *The Elusive Science: Origins of Experimental Psychical Research* (Baltimore, Maryland: John Hopkins University Press).

Trettio år senare kan parapsykologi göra anspråk på att ha återvunnit något av denna mark. Inrättandet av professuren i Edinburgh och numera i Lund kan uppfattas som ett viktigt steg i detta avseende. Kvar finns dock den stora stötestenen som ärvts från Rhines tid, nämligen att positiva resultat är starkt beroende av relativt okända faktorer hos försöksledaren.

Bland klassiska böcker: Mental Radio: förord Albert Einstein

Publikationerna beträffande många av de klassiska undersökningar kan [erhållas on-line](#) genom Society for Psychical Research som är det äldsta och mest adlade sällskap som ägnat sig åt att undersöka och dokumentera paranormala fenomen

Carrington, W. (1940) Experiments on the paranormal cognition of drawings Proceedings of the Society for Psychical Research, xivi 34-151, 277-344

Carrington, W. (1940) Experiments on the paranormal cognition of drawings Proceedings of the Society for Psychical Research, 1944, xivii 155-228

Nyligen har Russel Targ som redaktör medverkat till att två klassiska verk återkommit i tryck:

Sinclair, U. (2001) Mental Radio Preface by Albert Einstein. Charlottesville, VA: Hampton Roads

Warcollier, R. (2001) Mind to Mind Prefaced by Ingo Swann, Charlottesville, VA: Hampton Roads

Meta-analys och översiktliga rön

Meta-analys kan knappast betraktas som starkt bevis för en psi-effekt eftersom någon ev. effekt kan bero på förekomsten och upprepning av felkällor. Det kan därför anses viktigt att i meta-analyser inkludera bedömningar för om de har korrekt design och huruvida det finns ev. felkällor. Av denna anledning förtjänar nedanstående rapport skriven av Bem, Palmer, och Broughton (2001) om psi med ganzfeldtekniken ett särskilt omnämnande. Flera andra undersökningar har kontrollerat hypotesen att positiva resultat oftast förekommer i studier som uppvisar en sämre kvalitet, d. v. s. många felkällor. De befintliga resultaten lyckades inte få något stöd för denna hypotes.

Basfenomen: Forced choice experiments (experiment med förbestämda val av gissningsmöjligheter)

Honorton, C. & Ferrai, D. (1989) Future Telling: A meta-analysis of forced-choice precognition experiments. 1935-1987. Journal of Parapsychology, 53, 281-302. Astronomiskt signifikanta resultat.

Effektstorlek var betydligt hög (0.56) för de studier som använde sig av selekterade försökspersoner och för de som använde sig av feedback om resultat. Rönet var dock oberoende av vem som var försöksledaren.

Radin, D. I., May, E. C. & Thomson, M. J. (1986) Psi experiments with random number generators: Meta-analysis Part 1 In D. H. Weiner & D. I. Radin (Ed.s) Research in Parapsychology, 1985, (pp. 14-17). Metuchin. NJ. Scarecrow Press.

332 experiment under perioden 1969-1984 gav ett sammanlagt sannolikhetsvärde (att resultat inte berodde på slumpen) på: $p = 10$ upphöjt till -43. Signifikanta skillnader förekom bland olika försöksledare.

Nelson, R. & Radin, D. (1989), Statistically robust anomalous effects: Replication in random event generator experiments in *Research in Parapsychology*, Red., L. Henckle & R. E. Berger, 23-26 Metuchen, NJ: Scarecrow Press.

Sammanförandet av resultat från 597 experimentella studier under perioden 1959-1987 som använde sig av slumpgeneratorer gav odds mot slumpen ($p = 10$ upphöjt till -12) medan kontrollserierna (235 studier) bekräftade slumpen. Trots denna enorma signifikans är effekten egentligen svag - en procent nivå högre än slumpen.

Radin, D., & Ferreri, D, C, (1991) Effects of consciousness on the fall of dice. A meta-analysis. 148 experiment sammanlagda ur perioden 1935-1987. Resultaten var likvärdiga med de ovanstående,

Steinkamp, F., Milton, J. & Morris, R.L. (1998). A meta-analysis of forced-choice experiments comparing clairvoyance and precognition. *Journal of Parapsychology*, 62, 193-218.

Databasen bestod av 31 experiment som var likvärdiga och jämförde klärvoajans och prekognition. Inget bevis på att klärvoajansstudierna erhöll en högre effekt än studierna inriktade på prekognition. Ingen påverkan av kvalitet på effektstorlek.

Basfenomen: Free response experiments

Milton, J. (1997) Meta-analysis of free-response ESP studies without altered states of consciousness. *Journal of Parapsychology*, 61, 279-319.

Stouffer $z = 5.72$, $p < 5.4 \times 10$ upphöjt till -9 , medium effektstorlek 1.6. Ingen signifikant relation iaktogs mellan studiekvalitet och effektstorlek.

Processvariabler (Försök att hitta hur psi förhåller sig till psykologiska faktorer och tekniker)

1. Förändrade medvetandetillstånd Dröm-ESP

Ullman, M., Krippner, S., & Vaughan, A. (1974) *Dream Telepathy* (Baltimore, Maryland: Penguin Books).

Sherwood, S. & Roe, C. (2003) A review of the Dream ESP studies since the Maimonides Dream ESP studies. *Journal of Consciousness studies*, 10, 85-110.

Se även Child (1985) för kommentarer om misskrediterad kritik som riktades mot detta arbete:

Child, I. L. (1985), *Psychology and anomalous observations. The Question of ESP in dreams.* *American Psychologist*, 40, 1219-1230.

Effektstorleken varierade dock: Maimonides-studierna fick ett medium effektstorlek med ett medelvärde på 0.33. Experiment efter Maimonides-studierna fick ett betydligt mindre medelvärde med effektstorleken 0.14. Den stora variationen i effektstorlek tycks delvis bero på de olikheter som fanns hos proceduren och delvis på att Maimonidesstudierna fick de högsta resultaten med speciella försökspersoner medan experimenten med framgång efter Maimonides skedde med speciella försöksledare.

2. Förändrade medvetandetillstånd - Hypnos

Stanford, R.G. & Stein, A. G. (1994) A meta-analysis of ESP studies contrasting hypnosis and a comparison condition. *Journal of Parapsychology*, 58, 235-269.

Sammanlagt kunde 29 studier hittas där det fanns en kontrollserie men en tredjedel av dessa undersökningar hade färre än fyra deltagare och hypnosens överlägsenhet visade sig att vara

beroende av vem som var försöksledare.

3. Förändrade medvetandetillstånd - Ganzfeld

Bem, D. and Honorton, C. (1994), Does psi exist? Replicable evidence of an anomalous process of information transfer. *Psychological Bulletin*, 115, 4-18.

Milton, J. and Wiseman, R. (1999), Does psi exist? Lack of replication of an anomalous process of information transfer, *Psychological Bulletin*, 125, 387-391.

Storm L., and Ertel S. (2001), Does psi exist? Milton and Wisemans (1999) meta-analysis of ganzfeld research, *Psychological Bulletin*, 127, 424-433.

Milton, J. and Wiseman, R. (2001), Does psi exist? Reply to Storm and Ertel, *Psychological Bulletin*, 127, 434-438

Bem, D., Palmer, J., & Broughton, R. (2001) Updating the ganzfeld database: A victim of its own success? *Journal of Parapsychology*, 65, 207-218.

Ganzfeld-telepati är fortfarande ett upprepbart experiment

Bem, Palmer och Broughton gick igenom de kontroversiella rönen, som tidigare presenterats av Milton och Wiseman (M&W). De lade till ytterligare tio ganzfeldstudier som M&W hade glömt bort eller som genomförts efter att de hade gjort sin granskning, och fick alla studier bedömda för den grad som de höll till replikationens mall. Den sammanlagda effekten bekräftade att en hög signifikant psi-effekt fanns och när hänsyn togs till hur mycket dessa studier höll sig till mallen, blev denna effekt i rätt storleksordning för att dra slutsatsen att ganzfeld-telepati fortfarande är ett upprepbart experiment. Däremot verkar det klart från deras och andras sammanställningar att det finns en försöksledareffekt och att signifikant psi-missing också förekommer

4. Remote viewing

Targ, R. (1994) Remote viewing replication evaluated by concept analysis. *Journal of Parapsychology*, 58, 271-284.

Replikationen tog hänsyn till all tidigare kritik som hade ställts mot remote viewing-experiment. Trots detta stämmer denna stora effektstorleken på 0.63 väl med tidigare undersökningar.

5. Extraversion - utåtriktad läggning

Honorton, C. & Ferrari, D. Extraversion and ESP performance. A meta-analysis and a new confirmation. In LA. Henkel & G.R. Schmeidler (Ed.s) *Research in Parapsychology 1990*, pp. 35-88. Metuchen, NJ: Scarecrow Press.

En klar skillnad erhöles mellan extraversionens påverkan hos fri-responsstudier (svar i form av fritt berättande) jämfört med studier med bestämda svar, något som tyder på att effekten bara är verksam hos friresponsstudier. Friresponsstudier visar en medium effektstorlek 0.20 och effekten var homogen (likartad) för alla försöksledare.

6. Sheep-Goat Effekt

Palmer, J. (1971). Scoring in ESP tests as a function of belief in ESP. Part I. The sheep-goat effect. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 65, 373-408

Palmer, J. (1972). Scoring in ESP tests as a function of belief in ESP. Part II. Beyond the sheep-goat

effect. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 66, 1-26.

Palmer, J. (1977). Attitudes and personality traits in experimental ESP research. In B. B. Wolman (Ed.), *Handbook of Parapsychology* (pp. 175-201). New York: Van Nostrand Reinhold

7. DMILS

Schmidt, S., Schneider, R, Utts, J. & Walach, H. (2003) Distant Intentionality and the Feeling of Being Stared At. Two Meta-Analyses. *British Journal of Psychology* in press.

DMILS-undersökningar utgör 36 studier visade en genomsnittseffekt i mindre storlek, $d = 0.11$, $p = .001$. Remote Staring experiment utgör 15 studier med en något högre effektstorlek, $d = 0.13$, $p = .01$.

8. Försöksledareffekt

White, R. A. (1976b) The limits of experimenter influence on psi test results: Can any be set?, *Journal of the American Society for Psychical Research*, 70, 335-369.

White, R.A. (1977), The influence of the experimenter motivation, attitudes and methods of handling subjects in psi test results. In *Handbook of Parapsychology*, 273-301, Edit. B. Wolman, New York: Van Nostrand Reinhold.

White, R. A. (1976a) The influence of persons other than the experimenter on the subject's scores in psi experiments. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 69,133-166.

Smith, M. (2003) The psychology of the psi-conducive experimenter: personality, attitudes towards psi, and personal experience. *Journal of Parapsychology*, 67, 117-128.

Kontrollerade undersökningar med individuella högpresterande försökspersoner

Även om högpresterande försökspersoner är mer sällsynta nu än under Rhines allra första år vid Dukeuniversitet, har de fortsatt att finnas. Michael Bessent, Sean Harribance, Joe McMoneagle, Pat Price, Pavel Stepanek, Bill Delmore är några namn på personer som i kontrollerade experiment konsekvent har presterat på en signifikant hög nivå i ESP-test, några under flera år.

Michael Bessent:

Honorton, C. Precognition and real time ESP performance in a computer task with an exceptional subject. *Journal of Parapsychology*, 51, 291-320.

Sean Harribance:

Palmer, J. (1998) ESP and RNG PK with Sean Harribance: Three New Studies", *Journal of Parapsychology*, 62, 112-113.

Se även:

Alexander; C. (2000) Neurophysiological Research on an Individual Experiencing Anomalous Mental Phenomena: a Case Study International *Journal of Psychophysiology* 35, (1), Feb 2000, pp 42-43

Joe McMoneagle:

Targ, R. (1994) Remote viewing replication evaluated by concept analysis.

Journal of Parapsychology, 58, 271-284.

Pavel Stepanek:

Pratt, G. (1973) A decade of research with a selected ESP subject: An overview of research and reappraisal of the work with Pavel Stepanek. Proceedings of the American Society for Psychical Research, 30, 1-78.

Martin Gardner (1989) skrev en monografi How Not to Test a Psychic (Buffalo, N.Y.: Prometheus) då han spekulerade om ett ev. sätt hur Stepanek kunde ha fuskat. Jurgen Keil som var med under testningen skrev ett bemötande.

Keil, J. (1990) How a skeptic misrepresents the research with Stepanek, Journal of Parapsychology, 54, 151-168.

Bill Delmore:

Delmore hör till de mera omstridda försökspersonerna. George Hansen ansåg att Delmores framgång kunde bero på trollkonst vid kortspel, men Richard Wiseman ansåg efter sina egna försök att detta vara osannolikt:

Kelly, E, F. Kanthamani, B. K. H. , Child, I. L., & Young, F. W. (1975) On the relation between visual and ESP conditions in an exceptional ESP subject. Journal of the American Society for Psychical Research, 69, 185-197.

Hansen, G. (1992) Criticisms of the research with Bill Delmore. Journal of Parapsychology, 56, 307-333.

Wiseman, R. Testing the notion that a foot shiner could have been used during the Delmore experiments. Journal of Parapsychology, 59, 63-65.

Andra bevis-inriktade experiment

Schmidt, H., Morris, R. L., Rudolph, L. (1986), Channeling evidence for PK effects to independent observers, Journal of Parapsychology, 50, 1-16.

Schmidt, H. (1969) Quantum processes predicted? New Scientist, 16 October, 114- 115. se även Schmidt (1969) Journal of Parapsychology, 33, 99-108 för vidare detaljer.

Schmidt, H. (1993) Observation of a psychokinetic effect under highly controlled conditions. Journal of Parapsychology, 57, 357-372.

Bem, D (2003) Precognitive habituation. Paper presenterade vid 46de kongress: Parapsychological Association, Vancouver.

Allmän Slutsats

Oavsett vad läsaren har för uppfattning om ovanstående enstaka forskningsresultat, så är en slutsats entydig: Resultaten av parapsykologiska experiment är inte marginella och trots att

forskningsrönen inte förmår att specificera betingelserna för att pålitligt framkalla psi-effekten, är effekten replikerbar till den grad att det går att bedriva framgångsrik och meningsfull forskning.

Denna slutsats rimmar bra med de slutsatser som finns i utvärderingen gjord av Jessica Utts (1996) (en av de sakkunniga, anlitad av Clintonregeringen för att utvärdera den CIA-stödda forskningen om parapsykologi): Utts gick längre än ovanstående när hon konstaterade att bevisläget väl har etablerat psi som ett fenomen, men hon instämde att:

"The magnitude of psychic functioning exhibited appears to be in the range between what social scientists call a small and medium effect. That means that it is reliable enough to be replicated in properly conducted experiments, with sufficient trials to achieve the long-run statistical results needed for replicability."

När vissa kritiker i massmedia eller i Folkvett inför ovanstående bevissamling fortfarande insisterar på att det inte finns några bevis för psi, kan man inte låta bli att bli påmind om Comical Ali (Mohammed Saeed al-Sahaf, Iraks f. d. informationsminister) som envetet in i det sista hävdade att det inte finns några amerikanska trupper i Bagdad.

Referenser

Carpenter, J. (1977) Intrasubject and subject-agent effects in ESP experiments. In B. Wolman (Red.) Handbook of Parapsychology, New York: Van Nostrand. pp. 209-211.

Carpenter, J. (1975) Toward the effective utilization of enhanced weak signal ESP effects. Paper presented at the meeting of the American Association for the Advancement of Science, New York, NY: January, 1975.

Parker, A. (2003) We ask does psi exist? But is this the right question and do we really want an answer anyway. Chapter 7 in Psi Wars. Edit.s J. Alcock, J. Burns., & A. Freeman. Exeter, UK: Imprint Academic. (Special Book issue of Journal of Consciousness Studies 10, 6-7.111-134.)

Schouten, S. (1998) Are we making progress?, in Psi Research Methodology: A Re-examination, Proceedings of an International Conference, pp. 295-322, Red. L. Coly & J. McMahon (New York: Parapsychology Foundation).

Utts, J. (1996) An assessment of the evidence for psychic functioning, Journal of Scientific Exploration, 10,1.3-30

Anm. Denna artikel planeras komma i en längre version på engelska i European Journal of Parapsychology, där även Göran Brusewitz är medförfattare.

Adrian Parker